

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

БІГУН Ольга Альбертівна

УДК 82. 091:82-1/9:821.133.1+821.161.2

ТИПОЛОГІЯ ЖАНРУ ПОЕЗІЇ В ПРОЗІ
(французька та українська літератури кінця ХІХ – поч. ХХ ст.)

10.01.05 – порівняльне літературознавство

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук, доцент
Яцків Наталія Яремівна,
завідувач кафедри французької філології
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника.

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор
Астаф'єв Олександр Григорович,
професор кафедри теорії літератури та компаративістики
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка;

кандидат філологічних наук, доцент
Будний Василь Володимирович,
доцент кафедри теорії літератури та порівняльного
літературознавства Львівського національного
університету
імені Івана Франка.

Захист відбудеться «12» лютого 2009 року о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 по захисту кандидатських дисертацій при Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М.Кривоноса, 2).

Автореферат розіслано «5» січня 2009 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. Б. Лановик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми і стан її наукової розробки. Європейські модерністські парадигми, розширюючи географічний ареал свого впливу, демонстрували здатність поєднання новітнього мислення та естетики з особливостями національних поетик. Літературні візії межі ХІХ – ХХ ст. характеризуються зняттям певних обмежень щодо індивідуальності мислення, свідомості, мовних аспектів, естетичних засад. Перенесення кута зору на внутрішній світ людини, відтворення її духовного і психологічного світу сприяє активізації поетичного дискурсу, ліризації прози. Звернення до сфери „інтерсуб’єктивного” зумовлює популярність малих жанрових форм (оповідання, новели, нариси, есе), серед яких поезія в прозі й досі залишається малодослідженим явищем літератури.

У європейському літературознавстві поезія в прозі асоціюється з модерною художньою формою. Синтез її формально-змістових елементів ґрунтувався на синкретизмі, інтеграційних тенденціях, супроводжуваних елементами дифузії, наближенням до суміжних мистецтв (музики, малярства, скульптури, кіно), поєднанням родової, жанрової специфіки та свободі прозового викладу. Такі структурні складові сприяли надзвичайній популярності поетично-прозових мініатюр у загальноєвропейському літературному просторі кінця ХІХ – поч. ХХ ст.

Важливе місце ці оригінальні твори займають у творчості французьких поетів Т. де Банвіля, Ш. Бодлера, П. Верлена, Ш. Кро, Лотреамона (Ізидора Дюкасса), С. Малларме, А. Рембо. Характеристики їх жанрової структури, суб’єктивізація художнього дискурсу, наближення до суміжних видів мистецтва стали суголосними естетиці модернізму. Вивільнення модусу поетичного з-під канонів метру та ритму сформувало виняткову модель ліричності, зорієнтовану на внутрішній світ людини з найтоншими душевними порухами.

Зарубіжні літературознавці (С. Бернар, Л. Декон, Б. Джонсон, М. Балашов та ін.) фундатором жанру вважають французького поета Алоїзіуса Бертрана, збірка якого „Гаспар із п’їтьми” започаткувала оригінальне літературне явище. Згодом Шарль Бодлер уводить термін „роème en prose” – „поезія в прозі” – для цього жанру. Його мініатюри викликали широкий відгомін критиків та сучасників, що дало підстави українським вченим помилково вважати Ш. Бодлера родоначальником поезій у прозі (І. Денисюк, С. Павличко, Н. Шумило).

Перебуваючи в єдиному європейському мистецькому просторі, українська література залишила у спадок досить вагомий доробок поетично-прозових мініатюр провідних майстрів слова межі століть. Тяжіння до естетизації ідеї та десакралізації реальності, метафізика душевних переживань, психологічні ілюзії стали провідними мотивами творів Ольги Кобилянської, Михайла Коцюбинського, Василя Стефаника, Гната Хоткевича, Марка Черемшини, Михайла Яцкова та ін.

Український критичний дискурс цього жанру позначений різноплановістю. Його зародження та становлення на вітчизняних теренах викликало у літературознавців неоднозначні

відгуки: від захоплення Б. Данчицького, М. Євшана, М. Сріблянського, до різко негативних оцінок С. Єфремова, Д. Лукіяновича, І. Труша та ін. Протягом довгого періоду поезія в прозі залишалася недослідженою, що зумовлено трактуванням її як літератури декадентства. Окремі розвідки, що здійснювала українська літературна критика, були спорадичними чи зумисне ретардованими через певні ідеологічні перепони (цей жанр аж ніяк не вписувався в канони соцреалізму).

На сучасному етапі вітчизняні науковці роблять спроби реанімувати критичний дискурс щодо жанру, який на зламі XIX–XX ст. був провісником прозового модерну. Принагідно цю тему розглядали Г. Вервес, О. Гнідан, С. Григоровська, І. Денисюк, О. Івасюк, О. Кривуляк, Ю. Кузнєцов, С. Павличко, А. Підпалій, М. Хороб, Н. Шумило, в працях яких вибірково зверталась увага на естетичні концепції та стилістичні новації українських письменників, що використовували поезію в прозі у своїй творчості.

Однак актуальними залишаються наукові розвідки, у яких розглядається генологічна структура поезій у прозі. Чи не вперше в українському літературознавстві в цьому дослідженні жанр поезії в прозі стає предметом детального аналізу під кутом зору типологічних студій як свідчення прояву загальноєвропейських тенденцій у нашому красному письменстві.

Становлення та еволюція поезії в прозі в українській літературі супроводжувалися невизначеністю загальних тенденцій розвитку та прикметних ознак, особливостями культурно-історичних передумов і національних дискурсів, що визначає потребу в детальнішому розгляді цієї проблеми. Оскільки поезія в прозі в українській літературі пов'язана ще й з першими модерними літературними спробами, то стає необхідним нове її дослідження в контексті європейських мистецьких візій кінця XIX – поч. XX ст. на ґрунті міждисциплінарного підходу та синтезу наявної інформації. Тим більш актуальним є дослідження типології жанру в контексті зіставлення поезій у прозі французьких митців, які доклались до творення перших зразків поетично-прозових мініатюр, та творів українських майстрів слова, у яких простежується низка спільних формально-змістових ознак та відмінності поетикального рівня. У такий спосіб аналізується й відстежується динаміка змін, схожостей, відмінностей у діахронній та синхронній площинах з метою встановлення сталих типологічних характеристик на генологічному, тематичному, стилістичному, інтертекстуальному рівнях. Хронологічні рамки кінця XIX – поч. XX ст. зумовлені тим, що саме цей період означений розквітом жанру.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертація виконувалась у контексті науково-дослідної роботи кафедри світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника: „Літературний процес та творча індивідуальність письменника: компаративний аспект”. Тема дослідження затверджена вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 5 від 31 січня

2006 року) та координаційною радою „Класична спадщина і сучасна художня література” Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (протокол № 2 від 24 квітня 2007 року).

Мета дослідження полягає у визначенні типології жанру поезії в прозі в площині компаративного зіставлення французька – українська літератури кінця XIX – поч. XX ст. Дотримуючись сучасного спрямування літературознавчої науки, для реалізації поставленої мети визначаємо такі **завдання**:

- системно проаналізувати витoki поезії в прозі;
- з’ясувати етимологію та семантику назви жанру „поезія в прозі” з метою усунення неточності термінологічного тлумачення „поезія в прозі, вірш у прозі” у вітчизняних довідкових літературознавчих виданнях;
- на основі сучасної теорії літератури та історичної поетики систематизувати конститутивні жанротворчі елементи поезії в прозі та виокремити її з різновидів жанрів малої прози як самостійне, цілком сформоване, самодостатнє жанрове утворення;
- виявити взаємопов’язаність естетики модернізму зі становленням типологічних ознак поезій у прозі;
- всебічно простежити сукупність спільних та відмінних рис поезій у прозі французьких поетів А. Бертрана, Ш. Бодлера, П. Верлена, Ш. Кро, С. Малларме, А. Рембо та українських письменників О. Кобилянської, М. Коцюбинського, В. Стефаника, Марка Черемшини, М. Яцкова на генологічному рівні, а також в семантичній, тематичній, стильовій, інтертекстуальній площинах.

Об’єктом дослідження є тексти поезій у прозі французьких поетів А. Бертрана, Ш. Бодлера, Т. де Банвіля, П. Верлена, С. Малларме, А. Рембо, Лотреамона (Ізидора Дюкасса) і низки українських письменників кінця XIX – поч. XX ст., а саме: О. Кобилянської, М. Коцюбинського, В. Стефаника, Марка Черемшини, Г. Хоткевича, М. Яцкова.

Предметом осмислення цього дослідження є з’ясування типології жанру поезії в прозі у компаративних зіставленнях (на прикладах творів французьких та українських митців кінця XIX – початку XX ст.).

Теоретико-методологічна основа дисертації ґрунтується на ідеях представників літературознавчої компаративістики Г. Вервеса, Р. Гром’яка, А. Діми, Д. Дюришина, Е. Касперського, В. Матвіїшина, Д. Наливайка, І. Неупокоевої. На підставі поєднання загальнотеоретичного аспекту і площини історичної поетики порівняльний метод у дисертації охоплює три розрізи компаративних досліджень: сферу діахронії, синхронії, а також семіотично відмінні дискурси й форми культури. Використано класичні праці І. Франка, М. Євшана, О. Білецького та новітні здобутки наукового доробку І. Денисюка, Т. Гундорової, Ю. Кузнецова, М. Наєнка, Н. Шумило та ін. Дослідження спирається на праці з теорії та жанрології українських

(М. Гіршман, І. Козлик, Н. Копистянська, В. Марко) і російських (М. Гаспаров, Л. Гінзбург, Г. Поспелов, Т. Сільман, Б. Успенський, Л. Чернець) науковців. Особливе місце відведено студіям, присвяченим вивченню жанру поезії в прозі (М. Балашов, С. Бернар, О. Гінда, Ж. Зельдхеї-Деак, О. Івасюк, С. Павличко, Ц. Тодоров).

У системному описі феномену „поезії в прозі” для впорядкування конститутивних жанрових ознак застосовано метод систематизації та класифікації. У компаративному аналізі творів французьких й українських авторів використано ключові складові та прийоми інтертекстуального, контекстуального прочитання, елементи дискурсивного аналізу. Також у роботі враховані методологічні зауваги герменевтичних підходів В. Ізера, П. Рікера, постструктуральних візій Ц. Тодорова, М. Мругальського, філософії „відкритого тексту” У. Еко.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній уперше в українському літературознавстві здійснено компаративно-типологічні студії жанру поезії в прозі у французькій та українській літературах. У роботі визначено теоретичні підходи та типологічні рівні його вивчення. У науковий обіг уведено маловідомі в Україні прозові мініатюри французьких авторів, ще не перекладені українською мовою.

Практичне значення. Результати праці можуть бути використані при розробці навчальних курсів з історії, теорії української та французької літератур, при укладанні підручників і навчальних посібників, фахових довідкових видань, а також у спецкурсах для студентів-філологів, при подальших компаративістичних дослідженнях типології жанрів, при написанні курсових, дипломних робіт, предметом яких є відповідні аспекти літературного процесу кінця ХІХ – поч. ХХ ст. тощо.

Апробація результатів дисертації відбувалась під час її обговорення на кафедрі світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Основні положення та результати дослідження виголошені у формі доповідей на наукових конференціях: Міжнародній науковій конференції „Актуальні проблеми історичної та теоретичної поетики” (Кам’янець-Подільський, 2006), Міжнародній конференції молодих учених (Київ, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2007), Міжнародній науковій конференції „Актуальні проблеми філології та перекладознавства” (Хмельницький, 2007), Міжнародній науковій конференції ім. проф. Сергія Бураго (Київ, 2007), Міжнародній науковій конференції „Криза теорії” (Чернівці, 2007), Міжнародній науковій конференції „Польська, українська, білоруська та російська літератури в європейському контексті” (Луцьк, 2007), Всеукраїнській науково-теоретичній конференції „Українська література в контексті світової літератури” (Одеса, 2007), Всеукраїнській науковій конференції „Актуальні проблеми сучасної компаративістики” (Бердянськ, 2007), щорічних наукових конференціях викладачів та аспірантів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (2006, 2007, 2008).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладені в десяти публікаціях, з яких вісім статей опубліковані у фахових виданнях, ліцензованих ВАК України (всі одноосібні).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку використаної літератури (206 позицій). Загальний обсяг дисертації – 181 сторінка, з них – 160 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується вибір теми, її актуальність, визначається мета, предмет, основні завдання дослідження, розкривається його наукова новизна, теоретична, практична цінність, подається інформація про апробацію і публікацію його результатів, структуру й обсяг праці, окреслюються теоретичні засади та джерельна база.

У **першому розділі** – „**Поезія в прозі у французькій та українській літературах кінця XIX – поч. XX ст.: жанр, генеза, становлення**” – проаналізовано історію появи жанру, детально простежено шляхи зародження й становлення поезії в прозі загалом, і, зокрема, в українській літературі. У підрозділі 1.1 – „**Поезія в прозі як теоретична проблема**” – з’ясовується жанрова природа поезії в прозі. Тлумачиться неоднозначна семантика терміна, що у вітчизняних довідкових та літературознавчих виданнях трактується двояко: „вірш у прозі, поезія в прозі”. Встановлено, що таке подвійне визначення зумовлене зміщенням семантики міжмовних запозичень, що супроводжують переклад терміна „poème en prose” з французької. З’ясовано, що термін „поезія в прозі” є більш органічним, оскільки генологічна специфіка ліричності цього жанру визначає його тематично-структурну єдність, семантику „поетичного” та свободу прозового викладу. У процесі дослідження простежується історія назви жанру в українському літературному просторі. Встановлено, що з появою у вітчизняній літературі, а це кінець XIX – поч. XX ст., поетично-прозові твори відомі під назвою „поезія в прозі”. Власне, цю назву використовують для своїх творів О. Кобилянська, В. Стефаник, М. Яцків, Г. Хоткевич та ін. Літературознавці С. Єфремов, М. Євшан, М. Сріблянський та ін. у критичних статтях послуговуються виключно терміном „поезія в прозі”. Термін „вірш у прозі” на той час повністю відсутній. Вже за радянської доби в довідковій літературі з’являється тенденція до зміни терміна з „поезії в прозі” на „вірш у прозі”, ймовірно, через калькування з російської назви „стихотворения в прозе”.

В означенні поезії в прозі як жанрової категорії вичленовуємо конкретні елементи літературного твору, які, перебуваючи в тісному системному зв’язку, спричинилися до творення комплексу усталених посутніх змістових та формальних ознак. Спираючись на жанрові дефініції вчених (І. Денисюка, І. Козлика, Н. Копистянської, Н. Поспелова, Л. Чернець та ін.), досліджується й аналізується система зв’язку, єдності та взаємовпливу змістово-формальних

ознак поезії в прозі (родові характеристики, обсяг, складові художньої структури, система словотворення, хронотоп, пафос) на тлі літературної доби модернізму з метою встановлення її генологічних критеріїв.

Відзначаються такі іманентні жанрові ознаки, як малий обсяг, що асоціюється з мініатюрою; родова синтетичність, яка, згідно із задумом автора, виражалась у періодичному акцентуванні ліричних або епічних ознак. У структуруванні переважають ліричні родові ознаки, які тісно пов'язані тут з емоційним переживанням, експресією, чуттєвістю, пафосом, сугестивністю. Поетичне мовлення експлікується емоційною насиченістю і тісно пов'язане з ритмом. Підкреслено виразна інтонація знаходить відображення в динаміці твору. Сюжет поетично-прозових мініатюр наближений до ліричного. Внутрішній рух, розвиток, що діє на читача, викликає власні асоціації, бачення, відчуття та слугує сюжетною основою для цієї художньої форми.

Як жанротворчу ознаку розглянуто явище циклізації поезій у прозі. Поєднання мініатюр в цикли засвідчує структурну єдність цього жанру у французькій (А. Бертран „Гаспар із п'їтьми”, Ш. Бодлер „Маленькі поеми в прозі”, П. Верлен „Нотатки вдівця”, Лотреамон „Пісні Мальдорора”) та українській (В. Стефаник „Поезії в прозі”, Марко Черемшина „Листки”, Г. Хоткевич „Поезії в прозі”, М. Яцків „В царстві сатани”) літературах.

Ознаки чуттєвого пафосу тут зумовлені домінуючою генологічною специфікою жанру – ліричністю, вираженою емоційною, схвильованою атмосферою поетично-прозових мініатюр.

У особливостях хронотопу поезій у прозі вбачаємо специфічне співвідношення часових зміщень та поєднань з просторовими багатоплановими асоціаціями, продукованими уявою ліричного героя.

Художня структура поезії в прозі стала своєрідним мистецьким феноменом, поєднуючи не тільки протилежні ознаки організації художнього дискурсу, а й суміжні види мистецтва, як-от: музика, малярство, кіно. Взаємодія суміжних мистецтв є іманентною специфікою цього жанру, тому автор доповнює дослідження розглядом семантико-художніх співвідношень та відповідностей цієї художньої форми з іншими мистецькими системами.

У підрозділі 1.2 – *„Гене́за та становлення жанру поезії в прозі: західноєвропейський досвід й український контекст”* – проаналізовано літературознавчі студії, у яких з'ясовуються причини та шляхи зародження поезії в прозі. Простежуються й зв'язки з давньоіндійською священною книгою Упанішад, санскритською літературою Чампу, з віршами Біблії та їх перекладами. Уточнюється ім'я фундатора жанру, яким, за твердженням європейських науковців (С. Бернар, Л. Декон та ін.), є французький поет Алоїзіус Бертран.

Процеси поєднання поетичного мислення та прозової форми стали найбільш актуальними в руслі романтизму. Протестуючи проти будь-яких спроб регламентування, естетика романтизму

спонукає до відмови від розмежування літературних жанрів, що стає поштовхом для творення нових художніх форм. Тому поява циклу поезій у прозі А. Бертрана „Гаспар із п'їтьми” (1842) стала яскравим прикладом вираження почуттів у вільній та пластичній жанровій формі.

У назві „Гаспар із п'їтьми, фантазії в манері Рембрандта і Калло” автор вказує на близькість художньої манери до живопису. А. Бертран прийшов до жанру поезій у прозі від стилізованого живописного бачення. Кожна фраза цього поета, подібно до художнього штриха, пластично змальовує образи, використовуючи синтаксичну ритмічність мови.

Ш. Бодлер зазначить „Гаспара із п'їтьми” моделлю для своїх „Маленьких поем у прозі” (1869). Поетично-прозова форма приваблює Ш. Бодлера свободою жанрових характеристик для вираження внутрішніх переживань. Його естетика вимагала інших форм вираження, ніж усталені закони метрики. У мініатюрах Ш. Бодлер змінює яскраво виражені романтичні риси свого попередника, натомість сугестія та метамова стають основними складовими для подальшого розвитку цього жанру.

Літературні процеси кінця XIX – поч. XX ст. змінили низку характерних ознак жанру, зосередивши увагу на ліричності, настроєвості, фрагментарності. Звернення до внутрішнього світу людини, самотність душі, негативізм реальності, сатанізм, меланхолія – ці теми знаходять своє втілення у французьких поетів Т. де Банвіля, П. Верлена, Ш. Кро, С. Малларме, А. Рембо.

У розвідці з'ясовується роль поезії в прозі як провісника модерну в українській літературі, яка першою почала руйнувати стереотипи „народницької” концепції творчості. Цей жанр на зламі віків в українській літературі став уособленням тієї літературно-мистецької форми, яка акумулювала естетико-філософські погляди модернізму й експериментальність засобів художньої виразності, ставши найбільш актуальною для відтворення нового художнього мислення, впровадження особливої стилістичної манери та емоційного психологізму.

Враховуючи тогочасний геополітичний фактор, поділ території України між Австро-Угорщиною та Росією, перші спроби асимілювати естетику європейського модернізму на українських теренах роблять письменники західної частини України. Серед митців, які першими поділяють ідеї європейського модернізму, – Ольга Кобилянська, Василь Стефаник, Марко Черемшина, Михайло Яцків та ін. Однак на становлення жанру поезії в прозі на українському просторі вплинули не тільки модерні новації західних літераторів, а й творчість російського письменника І. Тургенєва, про що свідчать переклади його „Стихотворений в прозе” Лесею Українкою та Ольгою Кобилянською.

Таким чином, у французькій літературі генеза поезій у прозі зумовлена низкою культурно-історичних та літературно-мистецьких чинників. Становлення жанру відбувалось поступово й планомірно в тісному зв'язку з романтичною, а згодом – модерністською естетиками, що спричинило низку трансформацій на формально-змістовому рівні. Саме модерна модель поезій в

прозі зазнала популярності в письменників інших європейських літератур, зокрема й української. Її поява на українському літературному просторі відбулась внаслідок прагнення письменників до зміни естетичних мистецьких парадигм. Це прагнення зміни виявилось у застосуванні нових художніх форм, які започатковували новації на тематичних, естетичних, стилістичних рівнях. Тому поезії в прозі на межі XIX – XX ст. розглядаємо в контексті українського раннього модернізму.

Другий розділ – „Специфіка типологічного зіставлення жанру поезії в прозі” – присвячено компаративному дослідженню жанру у французькій та українській літературах з метою виявлення та встановлення типологічних збігів та відмінностей. У підрозділі 2.1 – **„Генологічні ознаки ліризму поезій у прозі”** – методом компаративного зіставлення встановлено типологічні особливості родово-жанрової структури поезій у прозі та ліричної семантичної організації.

З ліричною семантикою тісно пов'язана позиція ліричного героя. Герой поезії завжди знаходився в центрі та акумулював у своєму внутрішньому світі весь перебіг сюжету, тобто поезія в прозі передавала не сам сюжет, а його переживання. До того ж ліричні інтенції поезії в прозі виявляються у вживанні особових займенників. Проаналізувавши твори цього жанру у французьких й українських митців, приходимо до висновку, що, за незначним винятком, автори більшості поетично-прозових мініатюр звертаються до особових займенників.

Визначено особливість поезії в прозі, яка має спільну з лірикою генологічну спорідненість – це конструювання в багатьох випадках ліричного сюжету довкола одного або кількох предметів, що наділені символічним значенням. Манера викладу позбавлена своєї класичної функції опису подій. Звуження спектру оповіді до одного факту корелює з одноподійністю, використовується внутрішня фокалізація. Зображуючи певні випадки і дивні події, автори подають їх свідомо як певний фрагмент, шматок універсальної картини світу, що передбачає наявність багатьох інших фрагментів, які доповнюють, ускладнюють, збагачують картину Всесвіту. Що ж до комунікативних аспектів, то поезія в прозі претендує на особливий жанр, в якому автор і читач знаходяться в особливій сфері мислення і розуміння, що народжується десь у підсвідомості й творить окремий часово-просторовий континуум особистих вражень та відчуттів.

Методом компаративного зіставлення для з'ясування схожих та відмінних характеристик настроєвості, яку вважаємо сталою генологічною ознакою цього жанру, розглянуто мініатюри С. Малларме „Осілля скарга” та М. Коцюбинського „Самотній”. У процесі дослідження встановлено низку спільних та відмінних ознак.

Вдаючись до жанру поезії в прозі, і С. Малларме, і М. Коцюбинський дотримуються його канонів, сповна використовуючи такі його переваги, як ліричність, фрагментарність, настроєвість. Відтворюють письменники стан самотності по-різному, згідно зі своїми культурно-естетичними

уподобаннями, мистецькими техніками та ідіостилями. Щодо художніх зображально-виражальних засобів можна відзначити низку схожостей, як-от: зображення природних явищ, натяків на кохання чи коханих, які прямо чи опосередковано спричинюють самотність. Цей стан у письменників асоціюється зі способом існування духовного єства, що не знаходить розради в реальності. Для досягнення особливої настроєвості письменники застосовують як спільні засоби художньої виразності (тропи: метафори, порівняння, метонімії, синтаксичні фігури тощо), так і відмінні (ускладнена поетична техніка С. Малларме, сугестія, інтелектуалізм).

Тематика поезій у прозі сконцентрована на внутрішніх рефлексіях ліричного героя, тому існує певна тематична спорідненість творів у французькій та українській літературах. Саме глибока ліричність цього жанру створила передумови для появи поезій у прозі інтимно-сентиментального характеру, таких, як „Волосся твоє – пів світу” Ш. Бодлера та „Раненько чесала волосся” В. Стефаніка, які розглядаються в контексті з’ясування генологічних характеристик ліризму цього жанру на типологічному рівні. Компаративне зіставлення виявляє низку подібностей та відмінностей щодо ліричної семантики художнього контексту.

У підрозділі 2.2 – *„Компаративне осмислення тематичних різновидів поезій у прозі”* – розкриваються подібності й відмінності тематичної системи поезій у прозі під кутом компаративних студій з метою встановлення спільних та своєрідних характеристик проблемно-тематичного комплексу цього жанру.

Стосовно кола тем, яких торкаються автори, то перш за все їх художньо-образна система зумовлюється базовою ліричною семантичною структурою, а також – загальною суб’єктивізацією творчих процесів, притаманних мистецьким рухам кінця XIX – поч. XX ст. та впливами модерних художньо-естетичних поглядів.

На етапі зародження жанру зазначена тематика поезій в прозі А. Бертрана відповідала основним характеристикам романтичної образності. У Ш. Бодлера жанр піддається впливу інших естетичних категорій, сформованих тогочасною історико-культурною ситуацією. Ландшафт та побут міста стає авансценою складної гри внутрішніх драм та конфліктів особистості. Душа тогочасної людини не була складовою героїчної чи надреальної істоти на кшталт романтичним трактуванням. Місто, самотність, життя, позбавлене духовних цінностей, стають для митців аналогом метафізичного зла з соціальним змістом. Ліричний конфлікт модерністів складався з переживань та почуттів ізольованої, самотньої людини.

Для послідовників Ш. Бодлера тематика виявляється в системі аналогій, абстракцій, символів, натяків. У результаті тема не позиціонується як певний задум, а стає результатом поєднання в одному контексті смислових одиниць без жодних предметних чи логічних зв’язків. Навіть назва твору постає результатом певної інтелектуально-чуттєвої гри, що охоплює глибинні інтроспекції, які важко відтворити словесними засобами. Автори ніби недоговорюють, натякають,

розраховуючи на творчу активність читача. Тому великого значення у творчості французьких поетів-модерністів набуває специфіка дифузійності, наближення до суміжних видів мистецтва.

В українській літературі художньо-образна тематика поетично-прозових мініатюр підпорядкована естетичним впливам європейського модернізму. Для українських авторів вона залишається традиційною для цього жанру: максимальна концентрація глибоких переживань та настроїв ліричного героя. До тематичної системи українських творів належить інтимна лірика („Твої листи завжди пахнуть зов'ялими трояндами” Лесі Українки, „Вона” Марка Черемшини, „Портрет” Г. Хоткевича), медитативно-сугестивна („Самотній” М. Коцюбинського, „Готуріди” М. Яцкова), теми мистецтва та митця („Поети” О. Кобилянської, „Хмари” М. Коцюбинського, „З циклу вічних поезій” М. Яцкова, „Моє слово” В. Стефаника), природа („Там звізди пробивались” О. Кобилянської), соціально-філософська тематика („Амбіції” В. Стефаника, „Самотньо мені на Русі...” О. Кобилянської, „Весна” Марка Черемшини).

На прикладах поезій у прозі П. Верлена „Штучні квіти” та Марка Черемшини „Ледові цвіти” встановлено специфічні ознаки теми природи. Вдаючись до зображення пейзажів, стихій, природних явищ, письменники мали на меті не стільки символічний зміст, скільки реляцію з внутрішнім станом автора. Серед цієї тематики образи квітів не випадково стають певним метафоричним субстратом символічної поезії та слугують для біблейних чи міфологічних конотацій.

У П. Верлена та Марка Черемшини образи квітів наповнені філософським змістом, але з певним відмінним трактуванням: у французькій мініатюрі можна тлумачити соціально-філософський зміст, а в українській – екзистенційно-філософський. Для обох авторів характерне переміщення кута зображення з об'єктивного на суб'єктивний, ірраціональна основа побудови картини зображення, фрагментарність, настроєвість. І П. Верлен, і Марко Черемшина вдаються до різноманітних засобів художньої виразності задля втілення естетичної ідеї, зокрема імпресіоністичної техніки. Оригінальне використання тропів, синтаксичних фігур продукує посилення емоційного впливу на читача, реалізує ефект словесної несподіванки, підвищує чуттєве сприйняття.

До спільностей тематичного рівня поезій у прозі французьких та українських письменників межі XIX – поч. XX ст. має стосунок й тема митця, який здійснює прорив із буденного світу в ірраціональний світ естетичної краси. Ця тема з посиленим інтересом порушується в модерному мистецтві. Саме поняття „художнього” складає іманентні основи неповторного феномена „мистецтва для мистецтва” та надає митцям право на суверенність та індивідуальність своєї артистичної позиції, що відповідає тогочасним принципам ідіографізму.

Тему митця досліджено методом компаративного зіставлення творів А. Рембо „Геній” та М. Яцкова „З циклу вічних поезій”. З'ясовано особливе бачення теми митця А. Рембо, до якої він

підходить з естетично-філософською концепцією „яснобачення”. Митець постає в образі „ясновидця”, який живе в нереальному світі, напівбога, напівлюдини в пошуках досконалості. Для М. Яцкова тематика зазначеної поезії в прозі – це процес життєвого самовизначення людини, сконцентрований в естетичному кредо митця.

Отож, у поезіях у прозі французьких та українських авторів кінця XIX – поч. XX ст. виявлено подібну тематику. Це – інтимно-любовна лірика, соціальна проблематика, мрії та розчарування, теми смерті, філософські медитації, сатанинські мотиви, природа, доля митця, самотність, мистецтво. Певні відмінності зумовлені літературно-ідейними впливами та особливостями культурно-історичного розвитку Франції та України.

Підрозділ 2.3 – *„Стилістичний та інтертекстуальний аспекти жанру поезії в прозі”* – присвячено типологічним студіям означеного жанру, зокрема на стилістичному та інтертекстуальному рівнях. Як загально-стилістичні елементи, характерні для поезій у прозі кінця XIX – поч. XX ст., вважаємо особливий тип артистичного мислення, суб’єктивізацію оповіді, внутрішню фокалізацію, стійку синкретичність жанротворчих чинників, використання евокаційно-символьної комунікаційної манери, засобів художньої виразності, тропів, звернення до інтертексту. Однак значну увагу в дослідженні стилістичних аспектів зосереджено на специфіці художнього мовлення.

Методом компаративного зіставлення виокремлено низку стилістичних подібностей та відмінностей цього жанру на прикладі творчого доробку Поля Верлена та Марка Черемшини. З поезією в прозі П. Верлена „Моя донька” українську мініатюру „Вона” поєднує насамперед подібність тематики, ейдологічної специфіки, композиційної схеми (відтворення-означення-нагнітання почуття), безфабульність, фрагментарність, чуттєвість, використання семантики поетичного мовлення, інтертекстуальності, лінгво-синтаксичних засобів увиразнення та імпресіоністичної техніки. Обидва автори вдаються до багатопланової символіки, хоча тут спостерігаємо істотну відмінність: у П. Верлена символіка асоціативна, з елементами сугестії та алюзивного транспонування, у Марка Черемшини – народнопоетична. У поезії в прозі „Вона” українського митця простежується синтез модерних традицій, що спричинились до таких характеристик твору, як суб’єктивізм, психологізм, стилізація образності, втілена тонкою технікою імпресіоністичних вражень, експресивною штриховістю, розірваним синтаксисом та фольклорним декоруванням.

Типологічне дослідження доповнено компаративним аналізом інтертекстуальних аспектів цього жанру. Встановлено, що інтертекстуальні характеристики притаманні поезіям у прозі від їх зародження. Зокрема з’ясовано, що до інтертекстуального поля поетично-прозових мініатюр „Гаспара” А. Бертрана належать твори широкого культурно-історичного спектру. Інтертекстуальними засобами вважають цитування Євангелія, Нострадамуса чи книги з

демонології Ж. Бадена, епіграфи з творів Ш.-О. Сент-Бьова, Ф. Купера, В. Скотта, Й.-В. Гете, А. де Ламартіна, В. Гюго, Ф.-Р. де Шатобріана та ін. Взаємодія з текстом-джерелом збагатила поезію в прозі А. Бертрана насиченими образами, у конструюванні яких інтертекстуальні аспекти сприяли художній своєрідності твору та самобутності стилю.

Традиції інтертекстуальності жанру поезії в прозі були продовжені французькими поетами Ш. Бодлером, Т. де Банвілем, П. Верленом, Ш. Кро, С. Малларме, А. Рембо та ін. Щодо спектру засобів інтертекстуальності, то на перше місце тут виходять натяки, паралелі, алюзивна своєрідність, епіграфи, жанрові підзаголовки.

Інтертекстуальні студії в дослідженні здійснено на прикладах поезій у прозі Ш. Бодлера „Блазень та Венера” та М. Яцкова „З циклу вічних поезій”. У результаті компаративного зіставлення текстів французького та українського митців встановлено низку спільних та відмінних рис. Тематична схожість цих поезій у прозі окреслена романтичною концепцією мистецтва та митця в суспільстві. Для втілення означеної тематики письменники використовують інтертекстуальні засоби, що поєднують читача та автора в єдиному комунікативному просторі. Інтертекстуальне поле Ш. Бодлера генерує міфологічні та літературні конотації, що переструктуровують смислове сприйняття згідно із задумом автора. Алюзії, що застосовує автор, формують образно-асоціативну символіку твору, виступають у ролі прихованої моделі взаємовідносин митець—краса, особливо актуальної для творчості Ш. Бодлера.

Застосування інтертексту М. Яцковим у поезіях у прозі було досить незвичним явищем для цього жанру в українській літературі. Це наближало його поетично-прозові мініатюри до французьких аналогів. Вдаючись до інтертекстуальних засобів у мініатюрі „З циклу вічних поезій”, М. Яцків не тільки надзвичайно розширив інтертекстуальне поле свого твору, використавши міфологічні та релігійні образи, а й збагатив свою стилістику поліфонічними аспектами нових смислів. Метатекстуальні алюзії М. Яцкова поряд з традиційними асоціаціями передбачали нові прочитання та трактування.

Результати дослідження підсумовано у таких **висновках**. Жанр поезії в прозі, починаючи з перших зразків, тісно взаємодіяв з естетичними платформами літературних течій та напрямів, але утвердження саме модерного художнього мислення сприяло актуалізації його типологічних характеристик в період становлення новітніх мистецьких візій у Європі.

Незаперечним є той факт, що на європейських теренах поезія в прозі асоціюється саме з першими зразками модерних літературних творів. Свої мистецько-естетичні погляди в цьому жанрі виявляли не тільки французькі поети, а й англійський письменник О. Уайльд, скандинавські поети Е.-П. Якобсен, Г.-Х. Андерсен, австрійські та німецькі письменники П. Альтенберг, Р. Шай, Й. Шлаф, польські митці Владислав Оркан, Т. Міцінський, С. Пшибишевський, Я. Каспрович, чех

А. Прохазка, білоруси Я. Колас, М. Богданович, російські письменники І. Тургенєв, Л. Андрєєв, І. Анненський та ін.

Жанр поезії в прозі – це полівекторна динамічна форма з великими структурними можливостями щодо художнього синтезу, яка утверджується в європейському модерному просторі кінця XIX – поч. XX ст. і в тогочасній українській літературі. Поезії в прозі зазвичай мають малий обсяг і відзначені рефлексивно-медитативною ліричністю, що характеризується експресивністю семантичних зображально-виражальних засобів та сентиментальним пафосом. Номінативна дуальність жанру корелює з загальною композицією мініатюри, яка відзначається фрагментарністю, відсутністю оповідної наративної манери. Інтонаційно-синтаксичний устрій організовує особливу мелодику, що експонує підвищену чуттєвість, спричинену суб'єктивними рефлексіями. Двопланова концепція структури жанру будується за формулою: асоціація-символ. Ритмомелодика поезій у прозі виражена різноманітними синтаксичними засобами.

Появі цього жанру в європейському літературному просторі сприяли: ідеалістична суб'єктивність романтичної естетики, потреба вираження почуттів у вільній та пластичній жанровій формі, процеси зближення й міграції суміжних видів мистецтва, особливості перекладацької специфіки поетичних творів у Франції. Згідно з науковими розвідками європейських літературознавців, засновником жанру поезії в прозі вважають Алоїзіуса Бертрана та його цикл мініатюр „Гаспар із п'їтьми” (1842).

Культурний геопростір України сприяв проникненню мистецької ідеології модернізму західноєвропейського зразка та асиміляції в українській літературі жанру поезії в прозі. Поряд із західною традицією спостерігається вплив російської літератури, зокрема поезій у прозі І. Тургенєва в аспекті формотворчого досвіду.

Естетика жанру на вітчизняних літературних теренах була співзвучна з новітніми мистецькими тенденціями. Ознаки модерності вбачаємо у свободі мистецького самовияву, прикметних елементах ліризму, психологізму, емоційності, максимальній настроєвості, засобах імпресіоністичного відтворення.

Закономірність появи поезій у прозі на українському літературному ґрунті вбачаємо і в контактено-генетичних зв'язках, серед яких знайомство українських митців з доробком французьких поетів. На противагу думці науковців про поширення серед українських письменників французьких поезій у прозі виключно в польських перекладах виявлено факт перекладів М. Яцковим з оригіналу мініатюр Ш. Бодлера „Медівник” та „Очі бідаків”.

У французьких поетів кінця XIX – поч. XX ст. поезія в прозі забарвлена модерним світовідчуттям. У Ш. Бодлера, а згодом – у його послідовників (Т. де Банвіля, П. Верлена, А. Рембо, Ш. Кро, С. Малларме, Лотреамона (Ізидора Дюкасса) та ін.), у творах домінує внутрішня фокалізація, посилена увага до рефлексій, відтворення настроїв, почуттів, станів. Простежується

зменшення навантаження на зовнішнє зображення, натомість зростає роль внутрішнього монологу, що сприяє суб'єктивізації вражень. Ліризація поетичної сфери жанру гармонійно komponується з лінійним викладом.

Розкриваючи своєрідність та специфіку власне українських поезій у прозі, відзначимо природну кореляцію цієї художньої форми з національним підґрунтям, що надає вітчизняним зразкам своєрідної тональності та забарвлення. Поезія в прозі на українських теренах не набула такого поширення, як у Франції, все ж творчо виявилась як органічне і самодостатнє явище мистецького самовиразу. Більше того, українські митці не тільки творчо реципіювали основні формально-змістові характеристики західноєвропейської моделі цього жанру, а й були послідовними у відтворенні абсолютно оригінальних, національно-самобутніх рис. Насамперед, у поезіях у прозі українських митців розпізнаємо національні філософсько-історичні, культурологічні, релігійно-етичні традиції, що знаходять своє втілення в поетикальному аспекті жанру.

На часі повернення в сучасне українське літературознавство саме терміна „поезія в прозі”, що з погляду перекладознавства має більш точну семантичну характеристику та історично підтвержене вживанням у самих митців межі XIX – XX ст. і в тогочасній, і в сучасній критичних рецензіях. З методолого-теоретичного погляду термін „вірш у прозі” слугує критерієм для розгляду цього літературного явища як „межевої” форми у віршознавстві і вживається, на нашу думку, для означення поетичних творів сучасних адептів авангардних течій.

Компаративне зіставлення поезій у прозі французьких та українських авторів, зокрема мініатюр С. Малларме „Осінь пісня” та М. Коцюбинського „Самотній”, Ш. Бодлера „Твоє волосся – пів світу” і В. Стефаника „Раненько чесала волосся” на генетичному рівні дозволяє вирізнити диференційні характеристики означених творів, до яких зараховуємо символічну поетику з присутніми відмінностями трактування (екзотично-фантазійна символіка у Ш. Бодлера й С. Малларме та народнопоетична – у В. Стефаника); французьким мініатюрам притаманна імпресіоністична манера викладу з елементами сугестії, а українські побудовані на символічно-фольклорному каркасі. Монологічний виклад поезій у прозі Ш. Бодлера та С. Малларме сприяє фрагментарності твору, віртуально поєднуючи картини-фантазії в одне ціле. Мініатюри В. Стефаника та М. Коцюбинського включають і монологічний, і діалогічний виклад, структуруючись на дві частини за принципом контрасту. Французькі та українські поезії в прозі забарвлені високою емоційністю, яка знаходить відображення в запитально-окличних конструкціях.

Особливим складником семантичної системи жанру стає образ ліричного „я” та наявність ліричного сюжету з послабленою подійністю та внутрішньою фокалізацією. Пафос поезій у прозі тяжіє до динамічної експресивності, що має стосунок передусім до настроєвості. Експресивність

ліричної семантики потребує для своєї реалізації відповідних зображально-виражальних засобів. Такими засобами стають метафори, порівняння, символи, які згідно з розвитком літературних традицій знайшли своє застосування саме в ліриці. Засоби інтонаційно-синтаксичного увиразнення, фігури, словесні повтори, інверсії, антитези, паралелізми, емоційно-риторичні звороти мови отримують у творах особливі дієві функції та трансформують елементи ритмомелодики в специфічні когнітивно-емоційні чинники активізації смислової енергії цього жанру. Отже, ліричність як генологічна особливість поезій у прозі формулювала не тільки спільність тематики та образно-емоційних конструктів у французькій та українській літературах, а й генерувала такі характеристики, як глибокий психологізм, чуттєвість, сентиментальний пафос, фрагментарність, техніку поетичного слова, ритмомелодику.

У результаті дослідження тематичних різновидів поезій у прозі у французькій та українській літературах виявлено низку спільних та відмінних характеристик. Тематичні збіги в поезіях у прозі зумовлені генологічними чинниками, зокрема ліричною семантикою жанру. Іншим важливим чинником у тематичних подібностях виявилась естетика модернізму, яка проектувала суб'єктивні проєкції особистісних вражень індивіда у художньому дискурсі. Тому для французьких і українських митців у поезіях у прозі стали спільними наступні теми: інтимна лірика, соціальні мотиви, теми смерті, що часто пов'язують з декадентством, філософські медитації, природа, теми митця та мистецтва.

До тематичних відмінностей поезій у прозі належать екзотичні й урбаністичні мотиви французьких авторів та установку на фольклор вітчизняних письменників. Патріотичні мотиви, що мають місце в тематичному спектрі українських поезій у прозі, відзеркалюють соціально-історичні погляди тогочасної інтелігенції, що демонструє специфічний зміст літератури періоду зламу століть.

Для поетично-прозових мініатюр у французькій та українській літературах кінця XIX – поч. XX ст. притаманний спектр стилістичних прийомів і засобів, що поєднав спільність характеристик „пам'яті жанру” з впливами модерних течій. До стилістичних домінант зараховуємо монологічний виклад, низку художніх засобів, зокрема метатафори, порівняння, асонанси, полісиндетон, асиндетон, засоби інтертексту, сугестія, ритмомелодика тощо.

Певної неповторності та оригінальності в українській літературі поезія в прозі набула завдяки органічному поєднанню національної поетики з канонами нової жанрової форми. До стилістичної специфіки українських поезій у прозі належить стилістично маркована лексика (діалектизми, просторіччя), елементи народнопоетичної, фольклорної символіки, жанрові підзаголовки, що експлікують авторське бачення твору, синтаксичні конструкції ідіолекту та ритмомелодичні інвенції, наближені до народної думи, пісні.

Засоби інтертексту у французьких та українських поезіях у прозі стали невід'ємним атрибутом художнього дискурсу нової модерної реальності. Спираючись на символістсько-імпресіоністичну манеру, застосовуючи у своїй творчості інтертекстуальні засоби, як-от: заголовки, підзаголовки, ремінісценсії, епіграфи, алюзії, метатекстуальні коментарі тощо, українські письменники вибудовували новітню естетичну образність творів, послуговуючись певною мовною грою, умовністю, відсиланням до інших культурних значень, текстів, фігур.

Вказані типологічні рівні компаративного дослідження жанру поезії в прозі не є єдиноможливими. Проблемне коло літературознавчих студій щодо жанру можна доповнити науковими розвідками на морфологічно-типологічному рівні, застосовуючи семіотико-структуралістську методологію. Спеціального дослідження потребують й переклади французьких поезій українськими майстрами слова, а також франкомовні переклади українських поетично-прозових мініатюр.

Основні положення дослідження висвітлено в таких публікаціях:

1. Бігун О. Генеза та розвиток жанру поезії в прозі: західноєвропейський досвід / О. Бігун // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – Серія: Філологія (літературознавство): [зб. наук. праць / ред. кол.: В. Г. Матвіїшин (гол. редколегії) та ін.]. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2006–2007. – Вип. XIII–XIV. – С.152–157.
2. Бігун О. Особливості типології жанру поезії в прозі кінця XIX – початку XX століття / О. Бігун // Література. Фольклор. Проблеми поетики: [зб. наук. праць / ред. кол.: М. Х. Гуменний (відп. ред.) та ін.]. – К.: Акцент, 2007. – Вип. 26. – С. 228–237.
3. Бігун О. Поезія в прозі у французькій та українській літературах кінця XIX – початку XX ст. До проблеми жанру / О. Бігун // Література. Фольклор. Проблеми поетики: [зб. наук. праць / ред. кол.: А. В. Козлов (відп. ред.) та ін.]. – К.: Твім інтер, 2007. – Вип. 28, ч. 1. – С. 348–358.
4. Бігун О. Генологічна специфіка ліричності жанру поезії в прозі кінця XIX – початку XX ст. Компаративний аспект / О. Бігун // Питання літературознавства: [зб. наук. праць / ред. кол.: О. В. Червінська (гол. редактор) та ін.]. – Чернівці: Рута, 2007. – Вип. 74. – С. 91–101.
5. Бігун О. А. Вираження естетичного кредо засобами поезії в прозі у творчості А. Рембо та М. Яцкова / О. А. Бігун // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Філологічні науки: [зб. наук. праць / відп. ред. Ю. О. Маркітанов]. – Кам'янець-Подільський: Абетка – НОВА, 2007. – Вип. 14, т. 1 – С. 51–61.
6. Бігун О. А. Модерний дискурс жанру поезії в прозі в культурно-історичному просторі України кінця XIX – початку XX століття / О. А. Бігун // Мова і культура. (Науковий журнал). – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. – Вип. 10, т. VII (107). – С. 199–206.

7. Бігун О. Настроєві мотиви поезій у прозі Стефана Малларме та Михайла Коцюбинського / О. Бігун // Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство: [зб. наук. праць / ред. кол.: Я. О. Поліщук та ін.]. – Рівне: РДГУ, 2007. – Вип. XVII. – С. 177–184.

8. Бігун О. А. Алюзія як засіб інтертекстуальності поезій у прозі Ш. Бодлера та М. Яцкова / О. А. Бігун // Актуальні проблеми слов'янської філології: [міжвуз. зб. наук. ст. / відп. ред. В. А. Зарва]. – К.: Освіта України, 2008. – Вип. XVI: Лінгвістика і літературознавство. – С. 366–374.

Додаткові публікації:

1. Бігун О. А. Художньо-образна система поезії в прозі у французькій літературі другої половини XIX століття / О. А. Бігун // Актуальні проблеми філології та перекладознавства: [зб. наук. праць / ред. колегія В. В. Левицький, Л. І. Белехова та ін.]. – Ч. 1, вип. 3. – Хмельницький: ХНУ, 2007. – С. 29–33.

2. Бігун О. Поезії в прозі Поля Верлена та Марка Черемшини: жанрово-стилістичний аспект / О. Бігун // Волинь філологічна: текст і контекст. Польська, українська, білоруська та російська літератури в європейському контексті: [зб. наук. праць / упоряд. Л. К. Оляндер]. – Луцьк: РВВ „Вежа” Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – Вип. 6: у 2 ч. – Ч. 1. – С. 157–166.

АНОТАЦІЯ

Бігун О. А. Типологія жанру поезії в прозі (французька та українська літератури кінця XIX – поч. XX ст.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2008.

У дисертаційному дослідженні здійснено типологічне вивчення поезії в прозі кінця XIX – поч. XX ст. Уперше на новій методологічній основі вибудовано жанрологічну концепцію поезії в прозі, простежено історію терміна та з'ясовано його семантику.

На конкретних прикладах продемонстровано типи сходжень, аналогій, розрізень у поезіях у прозі французьких та українських митців Т. де Банвіля, Ш. Бодлера, П. Верлена, С. Малларме, А. Рембо, О. Кобилянської, М. Коцюбинського, Лесі Українки, В. Стефаника, Марка Черемшини, М. Яцкова (за критерій добору береться синхронність). У результаті компаративного зіставлення поезій у прозі українських та французьких майстрів слова виявлено низку подібностей та відмінностей на генологічному рівні, до яких зараховуємо ознаки ліричної семантики. На тематичному рівні спільності вбачаємо в філософських медитаціях, соціальних мотивах, в інтимній ліриці, образах природи. Актуальними для жанру стають теми митця, самотності, мистецтва.

Стилістичні особливості поезії в прозі формувались під впливами актуальних на кінець XIX – поч. XX ст. модерних течій. Зображально-виражальні засоби поетичного мовлення тяжіють до сугестивності, символіки. Алюзивні елементи поезій у прозі у французькій та українській літературах виявляли ознаки зближень на рівні інтертекстуальних характеристик, формуючи новий комунікативний простір модерного типу творчості.

Ключові слова: поезія в прозі, лірика, жанр, поетика, тематика, стилістика, інтертекстуальність, типологія, модернізм, компаративний аспект.

АННОТАЦІЯ

Бигун О. А. Типологія жанра стихотворень в прозе (французская и украинская литературы конца XIX – нач. XX в.). – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 – сравнительное литературоведение. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2008.

В диссертации исследуются вопросы типологии жанра стихотворений в прозе. Впервые в украинском литературоведении выстроена жанрологическая концепция, уточнена семантика термина. Установлено, что благодаря современной эстетике в стихотворениях в прозе на рубеже XIX–XX веков актуализируются типологические характеристики жанра.

В исследовании на конкретных примерах продемонстрированы типы аналогий и различий стихотворений в прозе французских и украинских писателей А. Бертрана, Ш. Бодлера, Т. де Банвилля, Ш. Кро, П. Верлена, С. Малларме, А. Рембо, О. Кобылянской, М. Коцюбинского, В. Стефаника, Марка Черемшины, М. Яцкова. В результате компаративного сопоставления миниатюр французских и украинских авторов установлен ряд сходств и различий, к которым относим, в первую очередь, признаки лирической семантики. На тематическом уровне определено сходство в философских медитациях, социальных мотивах, в интимной лирике, образах природы. Актуальными для жанра становятся темы поэта и общества, одиночества, предназначения искусства.

Стилистические особенности заключаются в утонченности передачи личных впечатлений, настроений, тонкой игре цветов и светотени. Внешние детали становятся элементами конструирования амбивалентных внутренних процессов. Украинские писатели часто используют народнопоэтическую символику, французские – мифопоэтическую, близкую европейским литературным традициям.

Ключевые слова: стихотворения в прозе, жанр, лирика, поэтика, стилистика, тематика, интертекст, типология, модернізм, компаративний аспект.

SUMMARY

O.A. Bigun. The genre typology of poem in prose (French and Ukrainian literatures of the late 19th – early 20th centuries). – Manuscript.

Thesis for the candidate's degree in philology on speciality 10.01.05 – Comparative Literature. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. – Ternopil, 2008.

In the thesis the typological study of the poem in prose of the late 19th – early 20th centuries is conducted. It is for the first time in the Ukrainian literary studies that poem in prose genre conception is developed, the history of the term is traced and its semantics is clarified. The literary studies of the foreign and native scholars that deals with the prose poetry issue are analyzed. The ways of genre originating and transformation are traced, the ancestor's name is specified. It is indicated that the poem in prose genre has closely interacted with the aesthetic foundations of literary trends, but the establishment of the fin de siècle aesthetics in this genre added to its typological characteristics actualization during the period of the newest artistic visions in Europe, including the French and Ukrainian literatures.

On the basis of the specific examples the types of similarities, analogies and differences in the poem in prose by the French and Ukrainian artists T. de Banville, Ch. Baudelaire, P. Verlaine, S. Mallarmé, A. Rimbaud, O. Kobylanska, M. Kotsubynskiy, Lessia Ukrainka, V. Stefanyk, Marko Cheremshyna, M. Yatskiv (as the selection criterion the synchronistic aspect is taken) are displayed. As a result of the comparison of the poetry prose by the French and Ukrainian word-painters a set of similarities and differences at genological level is singled out including lyrical semantics, plotlessness, internal focalization, deep psychologism, moodiness and sentimental pathos, fragmentarity, poetic word techniques, rhythm and melody and other features. At the thematic level similarities can be traced in philosophical meditations, social-related motifs, intimate lyrics, nature images. The themes of an artist, solitude and art become currently central for poem in prose. Some differences in choosing the topics are caused by the literary and ideological influences and by the discrepancies in the cultural and historic development of France and Ukraine. The stylistic peculiarities of the poem in prose have been laid by the influences of the fin de siècle trends popular in the late 19th – early 20th centuries. Particularly one can detect impressionistic devices in this genre in the works by both French and Ukrainian writers. The poem and prose sketches are characteristic of subtlety in reproducing the personal experience, in subtle play of the colours and chiaroscuro which create impressions, moods and associations. The exterior details, landscapes, nature become the means of conveying ambivalent endogenous processes. The descriptive and expressive means of the poem in prose poetical language gravitate to suggestion and symbolism. The native artists use some folklore, ethnic and poetical symbols, the French ones – mythopoetical the latter being close to the European literary tradition. The mythological elements of the poem in prose artistic discourse in the French and Ukrainian literature displayed some common features at the intercontextual characteristics as well as sense-formation levels, modifying the new communication scope of the fin de siècle creative work type.

Key words: poem in prose, genre, poetics, lyrical, typology, stylistic, intertext, fin de siècle, comparative aspect.

Підп. до друку 28.10.2008. Формат 60x84/₁₆.
Папір офсетний. Гарнітура "Times New Roman".
Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100. Зам. № 127. Віддруковано на різнографі.

Видавництво "Плай" ЦІТ
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57.
Тел.: 71-56-22.
*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
від 12.12.2006 серія ДК 2718*